

Socialdepartementet  
Dnr S2018/04805/FST

## Remissvar på betänkande En arvsfond i takt med tiden. En översyn av regelverket kring Allmänna arvsfonden (SOU 2018:70)

Famna är riksorganisationen för idéburen välfärd. Vi har för närvarande drygt 80 medlemmar varav de största är Ersta diakoni, Bräcke diakoni, Stockholms Stadsmission, Stockholms Sjukhem, Stiftelsen Stora Sköndal, Röda Korset och Rädda Barnen. Därutöver har vi många andra välkända medlemmar och välrenommerade aktörer som länge erbjudit medborgare och medmänniskor sociala tjänster, kvalificerad vård, social omsorg och utbildning utan vinstsyfte.

Vår äldsta medlem (Stiftelsen Danvikshem) startade för 450 år sedan, men mera typiskt är att verksamheterna har bortåt 100 år eller mer på nacken, t ex Stadsmissionerna som finns i alla större städer i vårt land. Bland verksamheter som tillkommit på senare tid finns till exempel tjej- och kvinnojourer, boenden för ensamkommande flyktingbarn, HVB-hem, äldreboenden och arbetsintegrerande sociala företag. Idéburna organisationer har ofta vuxit fram när man sett brister och behov som det offentliga inte kunnat lösa eller möta. Innovation och nytänkande är starka drivkrafter bakom idéburen verksamhet.

Famna har tagit del av det rubricerade betänkandet och har valt att avgränsa remissvaret till de delar som närmast berör våra medlemmar. Avsnitt där vi inte har några invändningar eller bedömer att medlemmarna inte påverkas hoppar vi över i framställningen nedan.

På slutet presenterar vi en idé som vi föreslår utreds ytterligare.

### Allmänt om uppdraget

Allmänna Arvsfonden har och har haft stor betydelse för idéburna aktörer att, på egna villkor, bidra till utvecklingen av den gemensamma välfärden i Sverige. Sociala innovationer med syftet att förbättra levnadsvillkoren för barn, unga och personer med funktionsnedsättning har kunnat utvecklas tack vare möjligheten att söka finansiering ur allmänna Arvsfonden. Avsaknaden av detaljstyrning och

begränsande krav på den sökande har varit en viktig aspekt i denna utveckling. Famna anser att Allmänna Arvsfonden har en outnyttjad potential i utvecklingen av idéburen sektor och beklagar att utredningen inte haft ett bredare uppdrag med möjlighet att lämna mer genomgripande förslag.

## Famnas ställningstaganden

### Kapitel 7 – Kriterier för stöd

#### 7.3 Förslag:

Stöd ur Allmänna arvsfonden ska få lämnas till verksamhet

- som är utvecklande för någon av fondens målgrupper,
- där målgruppen deltar i planeringen och genomförandet, och
- som har förutsättningar att överleva efter det att stödet ur fonden har upphört.

Stöd ska också få lämnas till anläggningar, lokaler och utrustning, om de ska användas för verksamhet som uppfyller de angivna kriterierna.

Det bör av lag uttryckligen framgå att stöd inte ska få lämnas till en organisations löpande verksamhet.

#### Famnas kommentarer

Famna är positivt till utredningens ambition att förtydliga de kriterier som används vid bedömning av stöd och anser att kraven om utveckling, delaktighet och överlevnad är relevanta.

Särskilt välkomnar Famna att utredningen betonar målgrupperna i det lagstadgade kravet om utvecklande verksamhet. Detta överensstämmer med själva grundidén hos Famnas medlemmar; målgruppens behov står i centrum och styr verksamhetens inriktning. Med den föreslagna omformuleringen minskar också risken för inslag som enbart konstruerats i syfte att beviljas finansiering, utan egentlig koppling till målgruppens behov.

Famna hade dock välkomnat att större vikt lades vid de *behov* eller *problem* som målgruppen själva uttrycker och att det ska finnas ett tydligt samband mellan behov/problem och idé. Ett ökat fokus på **varför** ett visst projekt ska genomföras, liksom vilka problem som ska lösas genom projektet tror vi skulle leda till högre måluppfyllelse för projekten. Mål och aktiviteter kommer då att vara grundade i ett reellt behov och ge handläggare ett bättre underlag för bedömning av projektets relevans och samtidigt en garanti för att fondens ändamål uppfylls.

Famna instämmer med utredningens konstaterande att överlevnadskriteriet är relevant men önskar en formulering som möjliggör en bred tolkning av begreppet överlevnad.

Även med hänsyn tagen till omformulering av första kriteriet, kvarstår en potentiell oförenlighet mellan de två kriterierna. I utredningen anses denna inneboende motsättning vara underordnad överlevnadskriteriet. Bedömningen av om en verksamhet har möjlighet att överleva efter stödgivningens slut menar utredningen är en viktig del i att tillse att stöd ur fonden går till projekt som överensstämmer med dess ändamål.

Famna ifrågasätter det synsättet. Ett projekt som tar sikte på samhällliga behov och som drivs under tre år kan bidra till stor och varaktig förändring för de individuella deltagarna i målgruppen men inte nödvändigtvis till att själva verksamheten kan överleva efter projektidens slut. Några av Famnas medlemmar menar till och med att möjligheten till fortsatt finansiering, oavsett om den kommer via offentlig eller privat sektor, tenderar att minska ju längre ifrån trygghetssystemen projektets målgrupp befinner sig. Eller annorlunda uttryckt: ju mer angeläget ett projekt är pga att andra än civilsamhällets aktörer inte tar tag i ett problem, desto mindre chans att det på förhand kan visa på överlevnad med andra sektors stöd.

Det finns därmed en risk att överlevnadskriteriet missgynnar projekt som riktar sig till utsatta målgrupper och/eller uppmärksammar nya samhällsproblem.

**Idéburna aktörer fungerar som spårhundar i välfärden. Man fångar upp problem i samhället och gör något åt dem, i regel långt snabbare än vad offentliga och privata aktörer gör. Metoder och lösningar kan utvecklas för att hantera nya problem som inte ryms inom det ordinarie välfärdssystemet. För att dessa metoder och lösningar så småningom ska kunna integreras in i den skattefinansierade välfärden, krävs offentlig finansiering. Här är det viktigt att påpeka skillnaden mellan finansiering och driftsform, då det inte nödvändigtvis är det offentliga som står för driften av verksamheten. Ett exempel är Stadsmissionens verksamhet för EU-migranter. Den startade för att hantera de behov som organisationen såg hos en ny utsatt grupp som sökte stöd i verksamheten. Idag drivs verksamheten fortfarande av Stadsmissionen, både med offentlig finansiering (Idéburet offentligt partnerskap) och privat kapital (insamlade medel.)**

Ett annat, äldre exempel, som tydliggör idéburen sektors roll som spårhund i välfärden är framväxten av Barnvårdscentraler och daghem som en gång i tiden startades av idéburna aktörer och som senare integrerades i det svenska

välfärdssystemet. Till skillnad från exemplet Stadsmissionen, tog det offentliga över ansvaret för såväl finansiering som själva driften av dessa inrättningar.

I dagens samhälle fungerar inte denna överlevnadslogik på samma sätt, vilket delvis exemplifieras i fallet Stadsmissionen (med både privat och offentlig finansiering.) Flera av Famnas medlemmar vittnar om svårigheten att få offentlig finansiering till avslutade och innovativa projekt, trots mätbara resultat som är önskvärda ur både myndighetens och övriga samhällets perspektiv; till exempel ökad skolnärvaro eller minskat missbruk.

Famna ser en risk för att kravet om verksamhetens överlevnad kan hindra innovativa projekt med utsatta målgrupper att ansöka om projektmedel ur Allmänna arvsfonden på grund av svårigheten/behovet av att sälja in idén till offentliga eller privata aktörer. Famna föreslår därför en omformulering av kriteriet om överlevande.

#### **Famna föreslår följande alternativa formulering**

Stöd ur Allmänna arvsfonden ska få lämnas till verksamhet

- som är utvecklande för någon av fondens målgrupper,
- där *målgruppens behov styr projektets mål och aktiviteter; och där dessa aktiviteter omfattar målgruppens deltagande.*
- vars verksamhet *eller resultat av denna* har förutsättningar att överleva efter det att stödet ur fonden har upphört.

Stöd ska också få lämnas till anläggningar, lokaler och utrustning, om de ska användas för verksamhet som uppfyller de angivna kriterierna. Det bör av lag uttryckligen framgå att stöd inte ska få lämnas till en organisations löpande verksamhet.

#### **7.4.2 Stöd ska inte få lämnas till en organisation med anknytning till terrorism eller som i övrigt inte respekterar mänskliga rättigheter**

Famna tillstyrker utredningens förslag

#### **7.4.3 Organisationers ansvar för företrädares agerande**

Famna tillstyrker utredningens förslag

#### **7.4.4 Samarbetsorganisationer**

**Förslag: Stöd får lämnas till en organisation vars samarbetsorganisationer eller företrädare för en sådan organisation har agerat i strid med demokrativillkoret under förutsättning att organisationen genast tar avstånd från agerandet, eller om agerandet har varit**

#### **allvarligt, avbryter samarbetet.**

Famna tillstyrker utredningens förslag men vill betona vikten av att begreppet samarbetsorganisation förtydligas. Några av Famnas medlemmar upplever att det råder otydlighet kring vad som avses med samarbetsorganisation i ett arvsfondsfinansierat projekt, både i ansökningsprocessen och i genomförandet av projekt.

#### **8.4 Överväganden och förslag**

**Bedömning och förslag:** Den tioåriga förbindelsen att bedriva verksamhet ska fortsätta gälla för lokalstöd i fråga om stöd som har beviljats för en lokal eller anläggning som ägs av sökanden.

Famna tillstyrker utredningens förslag

#### **9.4 Överväganden**

**Bedömning:** För att upptäcka och förhindra dubbelfinansiering eller andra ekonomiska oegentligheter är det mest ändamålsenligt att Arvsfondsdelegationen använder sig av de kontrollåtgärder som delegationen har möjlighet att vidta redan i dag som t.ex. kontrollbesök och granskning av räkenskaper.

#### **Famnas kommentar**

Famna instämmer med utredningens bedömning om att Arvsfondsdelegationen bör se över ansökningsblanketterna och de generella villkorens utformning i syfte att tydliggöra dem i vissa delar. Famna föreslår att arvsfondsdelegationen överväger införandet av en annan ansökningsprocess med en möjlig integrering av förstudie och genomförandefas. Flera av Famnas medlemmar föredrar ett integrerat ansökansförfarande. Postkodlotteriet och Vinnova är exempel på bidragsgivare som tillämpar en sådan konstruktion.

Famna avstyrker Statskontorets förslag om upprättande av en databas för bidragsgivning. Att samla så stora mängder av information på ett ställe innebär onödiga risker. Dessutom finns risken att en sådan databas saknar viktig information eller innehåller felaktig sådan och därmed bidrar till att ge en felaktig uppfattning av organisationerna.

#### **10.5 Förslag**

**Förslag:** Den som ansöker om eller har beviljats stöd ur Allmänna arvsfonden ska utan dröjsmål till Arvsfondsdelegationen anmäla sådana ändrade förhållanden som kan påverka rätten till eller storleken av stödet.

Famna tillstyrker utredningens förslag

## 16.2 En ny lag om Allmänna arvsfonden

**Förslag:** Lagen (1994:243) om Allmänna arvsfonden ska ersättas av en ny lag.

Famna tillstyrker utredningens förslag

## Famnas övriga kommentarer och kompletterande förslag

### 4.2.4 Fördelning av stöd ur Allmänna arvsfonden

I tabell 4.5 redovisas antal bifallsbeslut fördelat på olika kategorier av organisationer år 2017. Famna noterar att kategorin sociala organisationer endast stått för 20 mnkr av totalt 597 mnkr bifallsbeslut medan exempelvis idrottsföreningar stått för 141 mnkr. Det ges ingen förklaring eller kommentar till hur fördelningen av stöd mellan olika kategorier av organisationer ser ut och varför. Famna anser att det vore angeläget att fördjupa denna del av utredningen.

### Kapitalstocken hos Allmänna Arvsfonden

Flera statliga utredningar (t ex Palett för ett stärkt civilsamhälle, SOU 2016:13, och Ordning och reda i välfärden, 2016:78) har tittat på kapitalförsörjningen för civilsamhällets organisationer. Famna har bl a i dessa sammanhang framfört en idé om hur kapitalstocken skulle kunna användas som säkerhet för krediter då t ex idéburna välfärdsaktörer vill starta nya verksamheter eller expandera existerande. Famna har många vittnesmål om att det vanliga kreditväsendet – bankerna – ofta ställer sig frågande till organisationer som inte har något vinstsyfte och att krediter därför blir ett problem för de organisationer som inte har egna tillgångar att belåna. Äldre aktörer (t ex Ersta diakoni, Stiftelsen Danvikshem, Stiftelsen Stora Sköndal m fl) äger sina fastigheter och har generellt sett bättre möjligheter att få krediter vid expansion. Men yngre eller t o m nystartade verksamheter som kan vara nog så kreativa när det gäller själva verksamheten saknar denna möjlighet.

Famna föreslår därför att en ny utredning tillsätts som belyser möjligheten att utnyttja de drygt 7 miljarder som ligger i Allmänna arvsfonden (Arvsfondens marknadsvärde enligt senaste ÅR för 2017 är 7 242 mkr och bokfört värde 4 962 mkr) skulle kunna fungera som garantikapital med särskilda lösningar för idéburen sektor. Internationella förebilder lär finnas.

Vi menar alltså **inte** att Arvsfondsdelegationens mandat ska vidgas till att dela ut kapitalet utan att den även fortsättningsvis delar ut avkastningen. Idén avser

istället att /delar av/ stocken kan tas i anspråk som en säkerhet om särskilda kreditinstrument, sociala obligationer eller några andra kreativa lösningar, skapas för expansion av idéburen verksamhet.

En sådan modell har många fördelar:

- Syftet med Arvsfonden är att främja nyskapande och utvecklande verksamhet av ideell karaktär – detta skulle vara ytterligare ett sätt att främja sådan verksamhet.
- Utgiftstaket i statens budget påverkas inte om fonden används på detta sätt.
- Politiskt borde det vara en framkomlig väg då alla partier från höger till vänster säger sig vilja ha mer av idéburen välfärd i den svenska välfärdsmixen – idag dominerad av offentlig sektor och privata kommersiella företag – samtidigt som skattemedel inte riskeras i expansionen av den tredje sektorn.
- Eftersom fonden varje år fylls på med kvarlåtenskap efter personer utan nära släktingar och som inte har skrivit testamente, kommer den aldrig att försvinna: Nytt kapital kommer kontinuerligt till den och även om såväl arvets storlek som hur väl förvaltningen lyckas förmera värdet är delvis konjunkturberoende, kan den faktiskt inte sina, givet det sedan 1928 gällande regelverket.

Idén behöver dock analyseras ytterligare och Famna föreslår härmed att frågan utreds.

På Famnas vägnar

Ulrika Stuart Hamilton  
Generalsekreterare